

GRONDBEGRIPE VAN DIE BEDRYFSIELKUNDE

T.H. VELDSMAN

Laboratorium vir Menslike Hulpbronne
Kamer van Mynwese Navorsingsorganisasie
Johannesburg

ABSTRACT

Fundamental concepts of Industrial Psychology. The aim of the article is to identify the fundamental (or key) concepts of Industrial Psychology and to determine their interrelationship. In the first instance the role of fundamental concepts in the practice of science is indicated. Hereafter the following fundamental concepts are identified for Industrial Psychology, viz. "science", "man", "work" and "psychic". The fundamental concept "science" plays a initiating and regulative role with respect to the other fundamental concepts. The fundamental concepts "work" and "man" together indicate the field of study and the fundamental concept "psychic" the focus point of Industrial Psychology as a discipline.

OPSOMMING

Die grondbegrippe van die Bedryfsielkunde. Die doel van die artikel is om die grondbegrippe van die Bedryfsielkunde te identifiseer en hul onderlinge verhouding te bepaal. Die rol van grondbegrippe in wetenskapsbeoefening word ter aanvang eers bespreek. Hierna word die volgende grondbegrippe vir die Bedryfsielkunde geïdentifiseer, te wete "wetenskap", "mens", "arbeid" en "psigiese". Die grondbegrip "wetenskap" tree inisierend en regulatief ten opsigte van die ander grondbegrippe op. Die grondbegrippe "arbeid" en "mens" vorm gesamentlik die studieveld en die grondbegrip "psigiese" die kenobjek van die Bedryfsielkunde.

Die rol van voorveronderstellings in wetenskapsbeoefening word toenemend besef (Botha, 1976; 1979; Buss, 1975; Collins, 1977; Connor en Becker, 1977; Cornelis, 1973; Du Plessis, 1979; Hogan en Emler, 1979; Kessel, 1969; Koch, 1981; Radnitzky, 1970, p. xiii; Vallance, 1972; Wisdom, 1972). Dit kan beweer word dat die voorveronderstellings wat tydens wetenskapsbeoefening figureer, verband hou met die "grondbegrippe" onderliggend aan die betrokke vakwetenskap. Dit impliseer dat 'n studie van die voorveronderstellings gehuldig in 'n vakwetenskap, die vakfilosofie (Veldsman, 1984, Hoofstuk I, Afdeling 2.0), die identifikasie van die vakwetenskap se grondbegrippe asook hul onderlinge verhouding vereis.

Die *doel* van hierdie artikel is om die grondbegrippe van die Bedryfsielkunde te identifiseer en hul onderlinge verhouding te bepaal. Die artikel verloop soos volg: *eerstens* word die rol van grondbegrippe in wetenskapsbeoefening bespreek, *tweedens* word moontlike grondbegrippe van die Bedryfsielkunde geïdentifiseer, en *derdens* word die onderlinge verhouding tussen die grondbegrippe aangevoer.

DIE ROL VAN GRONDBEGRIPE IN WETENSKAPSBEOEFENING

Wetenskapsbeoefening bestaan uit 'n formele en materiële kant. Eersgenoemde vorm die beginpunt van wetenskapsbeoefening (Van Laer, 1963) en konstitueer die ruimte waarbinne laasgenoemde, die materiële wetenskapsbeoefening, plaasvind.

Formele wetenskapsbeoefening word deur 'n abstraksie-verhouding gekenmerk (Spier, 1972; Strauss, 1979; Troost, 1958;

Van Kraam, 1958). Hierdie abstraksie-verhouding kom tot stand deur middel van 'n drietal abstraksies wat opeenvolgend geskied. Elke abstraksie identifiseer en onderskei telkens "iets" (Strauss, 1979). Elke abstraksie kan deur middel van 'n vraag omskryf word:

– "van watter konkrete iets wil ek as bedryfsielkundige kennis inwin?" (primêre abstraksie). Hierdie is die eerste vraag gestel deur 'n bedryfsielkundige en abstraheer uit die volle alledaagse werklikheid 'n konkrete iets in sy totaliteit (bv. die arbeidende mens).

Hierdie abstraksie sal die studieveld (of sogenaamde ervaringsobjek) van die Bedryfsielkunde bepaal (Rädel en Reynders, 1971).

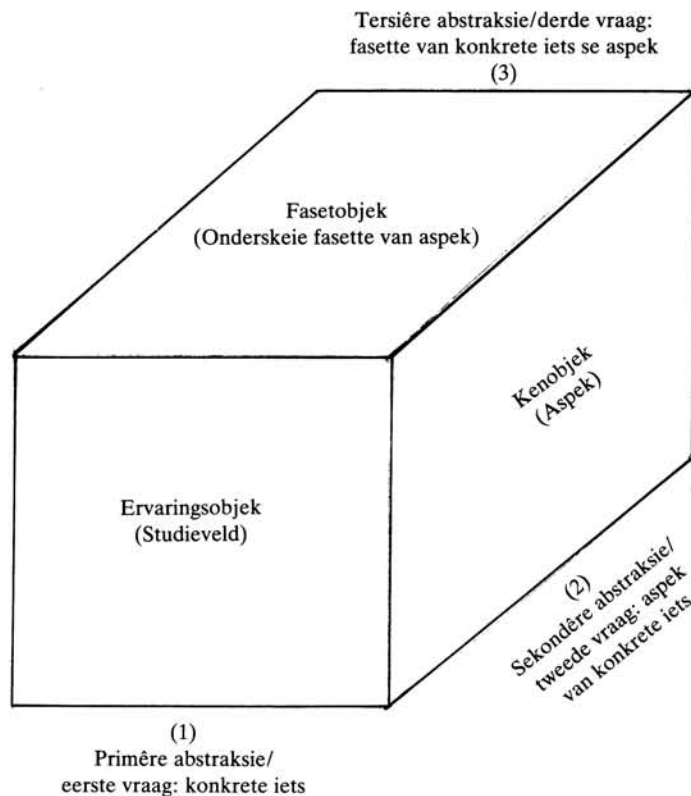
– "van watter besondere aspek van die konkrete iets (die ervaringsobjek) wil ek as bedryfsielkundige kennis inwin?" (sekondêre abstraksie). Hierdie is die tweede vraag gestel deur 'n bedryfsielkundige en abstraheer uit die konkrete iets as totaliteit (bv. die arbeidende mens) 'n besondere aspek (bv. die psigiese). Hierdeur bepaal 'n bedryfsielkundige watter aspek hy in sy studieveld wil bestudeer, die sogenaamde kenobjek van die Bedryfsielkunde (Rädel en Reynders, 1971).

– "van watter fasette van die besondere aspek (die kenobjek) van die konkrete iets (ervaringsobjek) wil ek as bedryfsielkundige kennis bekom?" (tersiêre abstraksie). Hierdie is die derde vraag gestel deur 'n bedryfsielkundige waardeur uit 'n besondere aspek (bv. die psigiese) bepaalde fasette geabstraheer word. Hierdie abstraksie gee die fasetobjek van die Bedryfsielkunde, wat die grondslag van die materiële wetenskapsbeoefening vorm.

Bogenoemde drietal abstraksies is die basiese boustene van die formele wetenskapsbeoefening en vorm die struktuur van 'n vakwetenskap. Hierdie struktuur word in Figuur 1 weergegee.

Versoeke vir afskrifte moet gerig word aan T.H. Veldsman, Posbus 33, Mulbarton, 2059. Die artikel is 'n uittreksel uit 'n doktorsale studie getiteld "Die Bedryfsielkunde – 'n vakfilosofiese beskouing" deur die skrywer. Finansiële steun vir die studie is deur die RGN verleen.

FIGUUR 1: STRUKTUUR VAN 'N VAKWETENSKAP

Die antwoorde op die primêre en sekondêre abstraksie-verhoudingsvrae dui die grondbegrippe van die Bedryfsielkunde aan, volgens bogenoemde voorbeelde “arbeidende mens” (of “arbeid” en “mens”) (ervaringsobjek) en “psigiese” (kenobjek). Die grondbegrippe gee ’n kategoriale indeling van die geabstraheerde werklikheid waarop die Bedryfsielkunde in sy materiële wetenskapsbeoefening gerig is (Buckdahl, 1969; Cornelis, 1973).

Grondbegrippe besit die volgende kenmerke (Botha, 1977; Hoefnagels, 1967; Koningsveld, 1980; Robbers, 1954):

- die grondbegrippe van ’n vakwetenskap is beperk in aantal;
- die unieke kombinasie van ’n vakwetenskap se grondbegrippe maak een vakwetenskap onderskeibaar van ander vakwetenskappe;
- grondbegrippe is die mees fundamentele begrippe van ’n vakwetenskap en word deur die materiële wetenskapsbeoefening voorveronderstel; en
- voortvloeiend uit die vorige kenmerk, is grondbegrippe ondefinieerbaar in terme van en onherleibaar tot enige van die wetenskaplike produkte van die materiële wetenskapsbeoefening, soos bv. begrippe, oordele en teorieë, omdat die produkte die grondbegrippe voorveronderstel.

Ten einde sy materiële wetenskapsbeoefening te kan beoefen, moet die bedryfsielkundige eksplisiet of implisiet antwoorde gee of aanvaar op “wat is?” – vrae ten opsigte van die grondbegrippe van sy vakwetenskap (Van der Walt, 1977, p. 4). Indien bv. die antwoorde op die primêre en sekondêre abstraksieverhoudingsvrae onderskeidelik “arbeidende mens” (ervaringsobjek) en “psigiese” (kenobjek) is, moet ’n bedryfsielkundige implisiet of eksplisiet antwoorde gee op die vrae “*wat is die arbeidende mens?*” en “*wat is die psigiese?*”

Die antwoorde op die “wat is?” – vrae hou, *via* die grondbegrippe, verband met die abstraksieverhoudinge en dus met die formele kant van ’n vakwetenskap. Die “wat is?” – vrae oorskry daarom die alledaagse probleemstellings van die materiële wetenskapsbeoefening en kan dus ook meta-vrae

genoem word. “Wat is?” – vrae is wysgerige vrae (Botha, 1971; 1979). Wysgerige vrae is sodanige vrae wat die aard van die een of ander iets ter sprake bring. Hierdie vrae dra ’n grenskarakter omdat hulle handel oor hoogs belangrike sake en besef word dat hierdie vrae nooit afdoende beantwoord kan word nie as gevolg van hul ondeurgrondelike aard (Koch, 1981; Van Riessen, 1973). Die eksplisiete of implisiete antwoorde van die wetenskaplike op die “wat is?” vrae, bevries en hak die knoop deur ten opsigte van die vrae se onbeantwoordbaarheid. Terselfdertyd word bepaalde fundamentele standpunte egter met betrekking tot die aard van die grondbegrippe ingeneem (Cornelis, 1973; Koningsveld, 1980).

Bv. ’n antwoord op die vraag “wat is die psigiese?” in die Bedryfsielkunde, kan wees “waarneembare gedrag as response op stimuli uit die omgewing”. Die fundamentaliteit van die antwoord is daarin geleë dat onwaarneembare gedrag of gedrag in reaksie op interne stimuli in beginsel daarmee buite die bestek van die Bedryfsielkunde geplaas word.

Die geheel van antwoorde op die “wat is?” – vrae vorm gesamentlik as voorveronderstellings die verwysingsraamwerk (infra-struktuur, geraamte, konteks of wetenskapsidee) van die Bedryfsielkunde (Allport, 1940; Botha, 1971; 1979; Ghiselli, 1974; Van der Goot, 1982; Van der Walt, 1977, p. 4; Van Kraam, 1969, p. 147). Hierdie verwysingsraamwerk vorm dus die fondament waarop materiële wetenskapsbeoefening binne die Bedryfsielkunde berus. Analogies uitgedruk: die verwysingsraamwerk is die “bril” wat ’n bedryfsielkundige ophet terwyl hy met sy materiële wetenskapsbeoefening besig is (Botha, 1979; Strauss, 1967). Figuur 2 illustreer die verhouding tussen die verwysingsraamwerk van ’n vakwetenskap, en sy formele en materiële wetenskapsbeoefening.

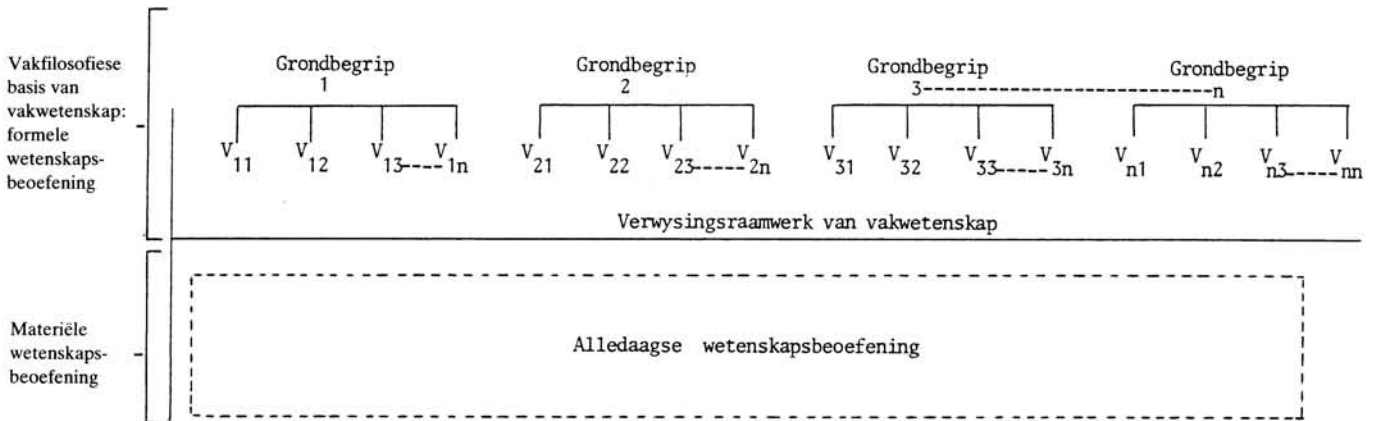
Indien argumentsonthalwe aanvaar word dat die grondbegrippe van die Bedryfsielkunde “mens”, “arbeid” en “psigiese” is, sal die antwoorde op “wat is?” – vrae met betrekking tot elke grondbegrip gesamentlik ’n verwysingsraamwerk

vir die van-dag-tot-dag bedryfsielkundige wetenskapsbeoefening vorm. As antwoorde op die “wat is” – vrae, kan die mens as uitsluitlik fisiologies vertolk word, arbeid as die lewering van ’n produk gesien word, en die psigiese as waarneembare gedrag in response op stimuli uit die omgewing verstaan word. Materiële wetenskapsbeoefening binne die Bedryfsielkunde sal dan binne die volgende verwysingsraamwerk geskied: waarneembare fisiologiese gedrag as response op stimuli uit die omgewing ten einde ’n produk te lewer. Die bestuder-

ing van die sosiale aspek van die mens, die moontlikheid dat arbeid ’n bepaalde sin vir die arbeidende kan besit en innerlike onwaarneembare gedrag as response op innerlike stimuli, is uit die staanspoor buite orde gereël, omdat hierdie antwoorde nie deel van bogenoemde verwysingsraamwerk vorm nie. ’n Motiveringsteorie, as produk van materiële wetenskapsbeoefening geformuleer binne eg. verwysingsraamwerk sal heeltemal anders daar uitsien as een wat binne laasgenoemde verwysingsraamwerk geformuleer is.

FIGUUR 2: VERHOUDING TUSSEN DIE VERWYSINGSRAAMWERK VAN ’N VAKWETENSKAP EN SY FORMELE EN MATERIËLE WETENSKAPSBEOEFENING

* V: Voorveronderstelling as antwoord op “wat is?” – vraag ten opsigte van grondbegrip

Antwoorde gegee op die primêre en sekondêre abstraksieverhoudingsvrae kan dus beskou word as die konstituerende faktor van die materiële wetenskapsbeoefening. Die konstitueer die gebied van die vakwetenskap deur die identifikasie van die vakwetenskap se grondbegrippe. Die antwoorde op die “wat is?” – vrae tree op as die regulatiewe faktor ten opsigte van die materiële wetenskapsbeoefening, dit bepaal binne *watter* verwysingsraamwerk die vakwetenskap bedryf moet word.

DIE GRONDBEGRIPPE VAN DIE BEDRYFSIELKUNDE

Op watter wyse kan die grondbegrippe van die Bedryfsielkunde opgespoor word? ’n Wyse om tot die grondbegrippe van die Bedryfsielkunde te kom, is deur ’n etimologiese analise van die naam van die Bedryfsielkunde te maak. Hierdie benadering het die nadeel dat die naam vir ’n vakwetenskap nie altyd ’n betroubare beeld van ’n vakwetenskap se inhoud gee nie, omdat betekenisverskuiwings in ’n vakwetenskap nie altyd in ’n naamsverandering uitmond nie. ’n Vakwetenskap se naam behoort egter in sekere sin ’n “kerndefinisie” van ’n vakwetenskap te wees.

Indien die kenmerke van grondbegrippe egter in ag geneem word, is die aangewese wyse om die Bedryfsielkunde se grondbegrippe te identifiseer myns insiens deur middel van die definisies wat vir die Bedryfsielkunde gegee word. (Vandamme, 1975, volg bv. ’n soortgelyke weg in sy analise van die Ekonomie). ’n Definisie wil immers tog net die gedefinieerde (in hierdie geval, ’n vakwetenskap), niks meer as die gedefinieerde nie, in sy eie identiteit, duidelik, presies en enkelsinnig bepaal en net in die mate wat dit nodig is vir ’n genoegsame onderskeiding van die gedefinieerde (Stoker, 1969, p. 71).

’n Inhoudsanalise van amper tagtig voorgestelde definisies vir die Bedryfsielkunde oor die geskiedkundige verloop van die vak, toon dat vier temas telkens in die definisies voorkom, te

wete “wetenskap”, “mens”, “arbeid” (of “werk”) en “psigiese”. (’n Lys van die definisies waarop die inhoudsanalise uitgevoer is, word in Aanhangel A in Veldsman, 1984, Hoofstuk II gegee.)

Elke tema, met in sommige gevalle sy ondergeskikte nuwe temas, kan beskou word as ’n wegwysers na ’n grondbegrip van die Bedryfsielkunde. In die onderstaande bespreking sal elke tema geskuur en geskaaf word totdat die eindproduk aan die kenmerke van ’n grondbegrip voldoen. In hierdie verband is veral die kenmerke *fundamentaliteit*, *ondefinieerbaarheid* en *onherleibaarheid* van toepassing.

Die tema “wetenskap”

Die oorgrote meerderheid skrywers beskou die Bedryfsielkunde as ’n wetenskap. (Die begrippe “wetenskap”, “studie”, “kennis” en “begrip van” word in hierdie verband as sinonieme beskou) (1)*. In sommige gevalle word die aard van die Bedryfsielkunde as wetenskap nader omskryf as die toepassing van sielkundige kennisprodukte (bv. feite, teorieë, begrippe, beginsels, wette) verwerf deur *die* of ’n wetenskaplike metode (2). Hierdie nadere omskrywing van die aard van die tema “wetenskap” is egter alreeds die toekenning van ’n bepaalde betekenis aan hierdie tema, dit wil sê ’n beantwoording van die “wat is?” – vraag ten opsigte van die tema “wetenskap”. Ten einde ’n grondbegrip uit hierdie tema te verkry, moet myns insiens met die begrip “wetenskap” volstaan word.

Die tema “mens”

Deur die bank word aangedui dat die Bedryfsielkunde oor die “mens” handel (3). ’n Nadere omskrywing van die sake ten opsigte van die mens waaroor dit in die Bedryfsielkunde gaan, word deur die twee onderstaande temas aangedui.

* Ten einde die leesbaarheid van die teks te handhaaf, word die verwysings as aantekeninge tot die artikel gegee.

Die tema "arbeid"

Die tema "arbeid" word, as 'n nadere omskrywing van die sake ten opsigte van die mens waarom dit in die Bedryfsielkunde gaan, funksioneel en situasioneel vertolk. Hierdie vertolkings impliseer twee ondergeskikte newe-temas ten opsigte van hierdie tema. By die funksionele vertolking val die klem op arbeid as *iets wat die mens doen* (4), terwyl die situasionele vertolking *die plek waar, of verband waarbinne die mens hom bevind* (in hoofsaak die "bedryf"), benadruk (5). Baie skrywers volg egter beide benaderings, soms in dieselfde werk, soms in verskillende werke (6).

Die funksionele en situasionele vertolkings stem myns insiens in feite ooreen. Terwyl die funksionele vertolking aandui wat gedoen word, verwys die situasionele vertolking na die plek waar of verband waarbinne dit wat gedoen word, plaasvind. Die probleem met die situasionele vertolking is egter dat die plek of verband immers wisselend is. Enige definisie van die Bedryfsielkunde in terme van hierdie vertolking sou dus relatief wees. Dit wil sê, elke plek of verband sou streng gesproke 'n "nuwe" of "ander" definisie van die Bedryfsielkunde vereis. Hierdie probleem maak die funksionele vertolking toepasliker.

Meer belangrik, egter, is dat "die plek waar of verband waarbinne dit wat verrig word, plaasvind", "dit wat verrig word" voorveronderstel. 'n Mens moet tog eers weet om watter "iets" dit gaan, voordat hy die plek of verband kan vind waar of waarbinne die "iets" plaasvind. Hoe sou 'n mens weet *watter* sportveld is toepaslik as hy nie eers weet dat hy na *rugby* wil gaan kyk nie? Omdat 'n grondbegrip 'n fundamentele begrip van 'n vakwetenskap is en deur niks anders in die vakwetenskap voorveronderstel mag word nie, moet 'n funksionele vertolking van die tema "arbeid" myns insiens dus aanvaar word.

Die tema "psigiese"

Dit gaan hier om die begrip "psigies" soos vervat in die begrippe "psigologie" of "psigologiese" in die vorm van "psigo". Dit woord "logie" verwys in sy oorspronklike vorm (Grieks "logos") na die begrip "wetenskap".

Dit moet dadelik ter aanvang gestel word dat hierdie tema eintlik slegs een van vier ander verwante temas is wat betrekking het op watter ander aspek van die mens naas "arbeid" in die Bedryfsielkunde bestudeer word (7). Die ander temas is: "(innerlike) ervaring" (8); "gedrag" (9); en "interpersoonlike verhoudinge" (10). Van die vier temas is "gedrag" verreweg die algemeenste.

Die tema "psigiese" word egter as tema gekies, aangesien die temas "(innerlike) ervaring", "gedrag" en "interpersoonlike verhoudinge" myns insiens alreeds op die vlak van betekenis-toekenning lê. Hierdie bewering word gemaak omdat dit gereedelik aangetoon kan word dat elk van hierdie drie temas 'n weerspieëling is van besondere strominge in die geskiedkundige ontplooiing van die Sielkunde (die eerste twee temas) (kyk bv. Drever, 1921; 1947; Hepner, 1930; Madsen, 1968, p. 42) en die Bedryfsielkunde (die laaste tema) (kyk Veldsman, 1984, Hoofstuk II, Afdeling 3.5).

Hierdie drie eksplisiete temas is dus almal bepaalde vertolkings van die tema "psigiese". Anders gestel: elk van hierdie temas is 'n bepaalde wyse waarop betekenis aan die psigiese aspek van die mens toegeken word deur die beantwoording van die "wat is?" – vraag ten opsigte van die tema "psigiese".

'n Algemene definisie vir die Bedryfsielkunde

Bogenoemde vier temas, geïdentifiseer op grond van 'n inhoudsanalise van voorgestelde definisies vir die Bedryfsielkunde, lei tot die volgende definisie vir die Bedryfsielkunde:

Bedryfsielkunde is daardie wetenskap wat die arbeidende mens psigies beskou.

Die merktekens van hierdie definisie, en gevolglik die grondbegrippe van die Bedryfsielkunde, is dus: "wetenskap", "arbeid", "mens" en "psigiese". Die gelyktydige teenwoordigheid, en dus unieke kombinasie, van hierdie grondbegrippe, maak die Bedryfsielkunde onderskeibaar van alle ander vakwetenskappe.

DIE ONDERLINGE VERHOUDING TUSSEN DIE GRONDBEGRIPPE VAN DIE BEDRYFSIELKUNDE

Nadat 'n vakwetenskap se grondbegrippe opgespoor is, behoort die verhouding tussen die grondbegrippe van nader beskou te word. Hoekom? Omdat die veelheid van grondbegrippe 'n verskeidenheid impliseer: "wetenskap" is bv. tog iets anders as "mens". Grondbegrippe is gevolglik noodwendig in mekaar gefundeer, omdat hulle relatief tot mekaar as verskeidenheid nie ewe fundamenteel is nie en een of meer grondbegrippe daarom 'n ander grondbegrip (of grondbegrippe) voorveronderstel. Die onderlinge funderingsverhoudings bepaal dan ook die volgorde waarin die grondbegrippe vakfilosofies bespreek moet word. Wat is dus die verhouding tussen die Bedryfsielkunde se grondbegrippe "wetenskap", "mens", "arbeid" en "psigiese"? Ten aanvang die grondbegrip "wetenskap".

Die grondbegrip "wetenskap" dui die voorneme van die bedryfsielkunde aan: hy wil wetenskap beoefen. As hy sy voorneme in optrede omsit, in materiële wetenskapsbeoefening, normeer sy opvatting van wat "wetenskap" is en behoort te wees, al sy handeling. By die afsluiting van sy materiële wetenskapsbeoefening toets hy, bewustelik of onbewustelik, of wat hy verrig het, wel "wetenskap" is. As hy sy materiële wetenskapsbeoefening op die een of ander wyse openbaar maak, word sy handeling ook deur sy mede-bedryfsielkundiges teen hul wetenskapsbeskouing getoets. Net so toets hy self ook die resultate van sy kollegas teen sy eie wetenskapsbeskouing.

Wat die bedryfsielkundige dus onder die grondbegrip "wetenskap" verstaan, bepaal *wat* oor die ander grondbegrippe van die Bedryfsielkunde sal en mag gesê word; *hoe* dit sal en mag gesê word; en *hoe* die "wat" sal en mag gevind word. Die grondbegrip "wetenskap" normeer dus die ander grondbegrippe "mens", "arbeid" en "psigiese". Anders gestel: die grondbegrip "wetenskap" tree regulatief tydens omgang met die ander grondbegrippe gedurende materiële wetenskapsbeoefening op.

Die grondbegrip "wetenskap" voorveronderstel voorts ook die konstituering van die abstraksie-verhoudinge as kenmerk van die formele wetenskapsbeoefening. Die abstraksie-verhoudinge kom eers tot stand *nadat* 'n persoon besluit het dat hy wetenskap wil beoefen. Dan eers tree die abstraksie-verhoudingsvrae na vore. Die grondbegrip "wetenskap" fungeer dus in hierdie geval inisiërend ten opsigte van die ander grondbegrippe van die Bedryfsielkunde: die grondbegrip "wetenskap" maak dit moontlik dat *ander* grondbegrippe ter sprake kom, omdat 'n voornemende betrokkenheid by materiële wetenskapsbeoefening eers abstraksie as formele wetenskapsbeoefening vereis, wat op sy beurt weer die stel van die abstraksie-verhoudingsvrae noodsaak.

Op grond daarvan dat die grondbegrip "wetenskap" regulatief en inisiërend ten opsigte van die ander grondbegrippe "mens", "arbeid" en "psigiese" optree, moet "wetenskap" myns insiens as die fundamenteelste grondbegrip van die Bedryfsielkunde beskou word.

Die vraag is nou watter van die grondbegrippe “mens”, “arbeid” en “psigiese” as antwoorde op watter abstraksie-verhoudingsvrae dien?

Die primêre abstraksie-verhoudingsvraag lui: “van watter konkrete iets wil ek as bedryfsielkundige kennis verwerf?” As in ag geneem word dat hierdie abstraksie-verhouding ’n *konkrete* “iets” in sy *totaliteit* uit die *volle* werklikheid abstraheer, moet die antwoord op die primêre abstraksie-verhoudingsvraag myns insiens wees dat die bedryfsielkundige hom in die eerste instansie wend tot die “arbeidende mens”. Hierdie is die konkrete “iets” in sy totaliteit wat die bedryfsielkundige uit die volle werklikheid abstraheer. Eintlik is hier twee “totaliteite” ter sprake: “mens” en “arbeid”. Omdat laasgenoemde eersgenoemde egter voorveronderstel en kwalifiseer, is die grondbegrip “mens” fundamentele as die grondbegrip “arbeid”. “Arbeidende mens” as antwoord op die primêre abstraksie-verhoudingsvraag vorm dus die studieveld (of ervaringsobjek) van die Bedryfsielkunde.

Die antwoord op die sekondêre abstraksie-verhoudingsvraag, “van watter besondere aspek van die konkrete iets wil ek as

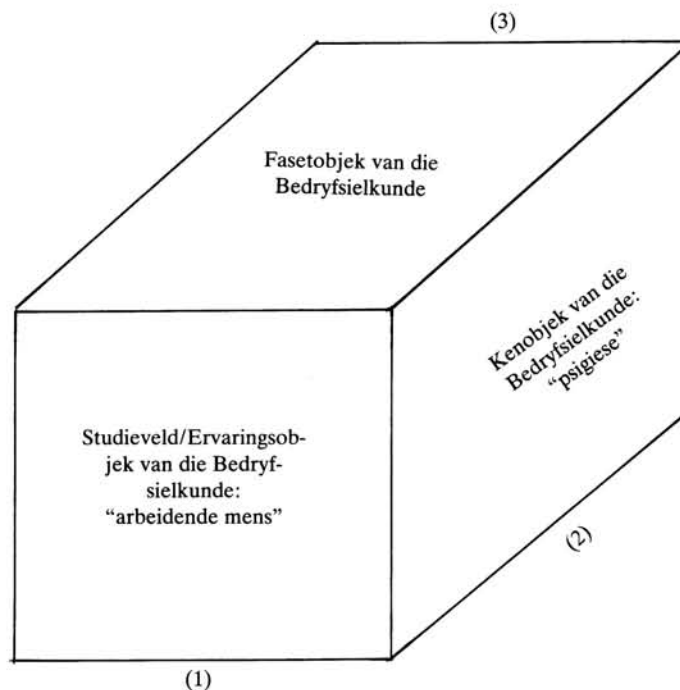
bedryfsielkundige kennis inwin?”, wat uit die konkrete iets as totaliteit ’n besondere aspek abstraheer, is dus noodwendig die enigste oorblywende grondbegrip: “psigiese”. Dit gaan in die Bedryfsielkunde om die psigiese aspek van die arbeidende mens. Die “psigiese” vorm die antwoord op die sekondêre abstraksieverhoudingsvraag en vorm gevolglik die Bedryfsielkunde se kenobjek.

Maar wat dan van die tersiêre abstraksie-verhoudingsvraag: “van watter fasette van die besondere aspek (kenobjek: die ‘psigiese’) van die konkrete iets (ervaringsobjek: die ‘arbeidende mens’) wil ek as bedryfsielkundige kennis bekom?” Die antwoord op hierdie vraag is die probleemstelling wat vir ’n bepaalde ondersoek geformuleer word en die materiële wetenskapsbeoefening in ’n besondere ondersoek begelei.

Die funderingsverhoudings tussen die Bedryfsielkunde se grondbegrippe is dus samevattend soos volg: “psigiese” is in “arbeid”; “arbeid” in “mens”; en al drie die voorafgaande grondbegrippe in die grondbegrip “wetenskap” gefundeer.

Figuur 3, gebaseer op Figuur 1, gee die struktuur van die Bedryfsielkunde as vakwetenskap.

FIGUUR 3: STRUKTUUR VAN DIE BEDRYFSIELKUNDE AS VAKWETENSAP

SLOT

Die doel van die artikel was om die grondbegrippe van die Bedryfsielkunde te identifiseer en hul onderlinge verhouding te bepaal. ’n Inhoudsanalise van amper tagtig definisies wat oor die geskiedkundige verloop van die Bedryfsielkunde voorkom, identifiseer die volgende grondbegrippe vir die Bedryfsielkunde: “wetenskap”, “mens”, “arbeid” en “psigiese”. Met betrekking tot die onderlinge verhouding tussen hierdie grondbegrippe is aangetoon dat die grondbegrip “wetenskap” inisiërend en regulatief met betrekking tot die ander grondbegrippe fungeer en dus as die fundamenteelste grondbegrip van die Bedryfsielkunde beskou kan word. Die grondbegrippe “mens” en “arbeid” (of “arbeidende mens”) vorm die antwoord op die primêre abstraksieverhoudingsvraag en dus die studieveld van hierdie vakwetenskap. Die grondbegrip “psigiese” dien as antwoord op die sekondêre abstraksie-verhoudingsvraag en fungeer dus as kenobjek van die Bedryfsielkunde.

AANTEKENINGE

- 1) Bv. Bass (1965); Bellows (1954); Biesheuvel (1954); Bingham (1931); Dunnette en Kirchner (1965); Francis en Milbourn (1980); Fraser (1962); Ghiselli en Brown (1948; 1955); Gilbreth (1925); Gilmer (1961; 1966); Guion (1965); Harrell (1958); Howell (1976); Kendall (1956); Maier (1955; 1965); Münsterberg (1918); Myers (1926); Orpen (1977); Raubenheimer (1964); Schein (1967); Siegel (1969); Smith (1955); Smith (1943); Tiffin en McCormick (1965); Veldsman (1979); Viteles (1932; 1962); Vlok (1969).
- 2) Bv. Blum (1956); Drever (1921; 1947); Landy en Trumbo (1976; 1980); Link (1924); Maier (1955; 1965); Muscio (1919); Raubenheimer (1964); Ryan en Smith (1954); Tiffin (1942).
- 3) Bv. Biesheuvel (1954); Blum (1956); Drever (1921; 1947); Dunnette en Kirchner (1965); Ghiselli en Brown (1948; 1955); Gilbreth (1925); Gilmer (1961; 1966); Harrell (1958); Korman (1971); Myers (1926); Tiffin en McCormick (1958; 1965); Viteles (1932; 1962).

- 4) Bv. Biesheuvel (1954); Blum (1956); Fraser (1962); Ghiselli (1974); Guion (1965); Harrell (1958); Korman (1971); Myers (1926); Ryan en Smith (1954); Tiffin en McCormick (1958; 1962); Veldsman (1979); Viteles (1932); Vlok (1969).
- 5) Bv. Bass (1965); Bellows (1954); Blum (1956); Dunnette en Kirchner (1965); Ghiselli en Brown (1955); Gilbreth (1925); Gilmer (1961; 1966); Harrell (1958); Howell (1976); Maier (1955; 1965); McCormick en Tiffin (1974); Münsterberg (1918); Myers (1926); Orpen (1977); Schein (1967); Siegel (1969); Smith en Wakeley (1972); Tiffin (1942); Viteles (1962).
- 6) Bv. Bass en Barrett (1972) vs. Bass (1965); Blum (1956); Ghiselli (1974) vs. Ghiselli en Brown (1955); Harrell (1958); Myers (1926); Viteles (1932) vs. Viteles (1962).
- 7) Bv. Biesheuvel (1954); Blum (1956); Drever (1921; 1947); Landy en Trumbo (1976; 1980); Maier (1955); Muscio (1919); Raubenheimer (1964).
- 8) Bv. Drever (1921; 1947); Link (1924); Münsterberg (1918); Muscio (1919); Myers (1926); Vlok (1969).
- 9) Bv. Biesheuvel (1963); Bingham (1931); Blum (1956); Drever (1921; 1947); Dunnette en Kirchner (1965); Ghiselli (1974); Ghiselli en Brown (1955); Gilbreth (1925); Gilmer (1961; 1966); Howell (1976); Korman (1971); Landy en Trumbo (1976; 1980); Maier (1955; 1965); McCormick en Tiffin (1974); Orpen (1977); Schein (1967); Siegel (1969); Smith (1955); Tiffin en McCormick (1965); Veldsman (1979); Viteles (1932; 1962); Vlok (1969).
- 10) Bv. Bellows (1954); Blum (1956).

VERWYSINGS

- ALLPORT, G.W. (1940). The psychologist's frame of reference. *Psychological Bulletin*, 37, 1-28.
- BASS, B.M. (1965). *Organizational psychology*. Boston: Allyn and Bacon.
- BASS, B.M., & BARRETT, G.V. (1972). *Man, work and organizations*. Boston: Allyn and Bacon.
- BELLOWS, R.M. (1954). *Psychology of personnel in business and industry*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- BIESHEUVEL, S. (1954). The relationship between psychology and occupational science. *Journal of Social Research*, 5, 129-140.
- BINGHAM, W.V. (1931). Psychology in industry. In: E.M. East (Red.). *Biology in human affairs*. New York: McGraw-Hill, 123-162.
- BLUM, M.L. (1956). *Industrial psychology and its social foundations*. New York: Harper.
- BOTHA, M.E. (1971). *Sosio-kulturele metavrae*. Amsterdam: Buitenen en Schipperheijn.
- BOTHA, M.E. (1977). *Elementêre inleiding tot die wetenskapleer*. Potchefstroom: P.U. vir C.H.O.
- BOTHA, M.E. (1976). Die wending in die nuwere wetenskapsteorieë en in die sosiale wetenskappe. *Perspektief*, 15, 15-61.
- BOTHA, M.E. (1979). Filosofie, vakwetenskappe en grondslae-ondersoek. *Koers*, 44, 241-259.
- BUCKDAHL, G. (1969). *Metaphysics and the philosophy of science*. Oxford: Basil Blackwell.
- BUSS, A.R. (1975). The emerging field of the sociology and psychological knowledge. *American Psychologist*, 30, 988-1002.
- COLLINS, G.R. (1977). *The rebuilding of psychology*. Wheaton: Tyndale House Publishers.
- CONNOR, P.E., & BECKER, B.W. (1977). Value biases in organizational research. *Academy of Management Review*, 2, 421-430.
- CORNELIS, A. (1973). De crisis in de sociale wetenschappen. Het probleem der vooronderstellingen. *Mens en Maatschappij*, 48, 151-186.
- DREVER, J. (1921). *The psychology of industry*. Londen: Methuen.
- DUNNETTE, M.D., & KIRCHNER, W.K. (1965). *Psychology applied to industry*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- DU PLESSIS, P.G.W. (1979). Moderne tendense in die wetenskapsbeskouing. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 19, 273-285.
- FRANCIS, G.J., & MILBOURN, G. (1980). *Human behaviour in the work environment*. Santa Monica: Goodyear.
- FRASER, J.M. (1962). *Industrial psychology*. Oxford: Pergamon.
- GHISELLI, E.E. (1974). Some perspectives for industrial psychology. *American Psychologist*, 29, 80-87.
- GHISELLI, E.E. & BROWN, C.W. (1948). *Personnel and industrial psychology*. New York: McGraw-Hill.
- GILBRETH, L.M. (1925). The present state of industrial psychology. *Mechanical Engineering*, 47, 1039-1042.
- GILMER, B. VON H. (Red.) (1966). *Industrial psychology*. New York: McGraw-Hill.
- GUION, R.M. (1965). Industrial psychology as an academic discipline. *American Psychologist*, 20, 815-821.
- HARRELL, T.W. (1958). *Industrial psychology*. New York: Rinehart and Co.
- HEPNER, H.W. (1930). *Psychology applied to life and work*. New York: Prentice-Hall.
- HOEFNAGELS, H.S.J. (1967). Het begrippenapparaat der sociologie. *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte en Psychologie*, 59, 231-238.
- HOGAN, R.T. & EMLER, N.P. (1978). The biases in contemporary social psychology. *Social Research*, 45, 478-534.
- HOWELL, W.C. (1976). *Essentials of industrial and organizational psychology*. Dorsey: Homewood.
- KENDALL, W.E. (1956). Industrial psychology. *Annual Review of Psychology*, 7, 197-232.
- KESSEL, F.S. (1969). The philosophy of science as proclaimed and science as practiced: "identity" or "dualism"? *American Psychologist*, 24, 999-1005.
- KOCH, S. (1981). The nature and limits of psychological knowledge: lessons of a century qua "science". *American Psychologist*, 36, 257-269.
- KONINGSVELD, H. (1980). *Het verschijnsel wetenschap*. Amsterdam: Boom.
- KORMAN, A.K. (1971). *Industrial and organizational psychology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- LANDY, F.J. & TRUMBO, D.A. (1980). *Psychology of work behaviour*. Homewood: Dorsey.
- LINK, H.C. (1924). *Employment psychology*. New York: MacMillan.
- MADSEN, K.B. (1968). *Theories of motivation*. Kent: Kent State University Press.
- MAIER, N.R.F. (1965). *Psychology in industry*. Boston: Houghton Mifflin.
- MCCORMICK, E.J., & TIFFIN, J. (1974). *Industrial psychology*. Londen: George Allen and Unwin.
- MÜNSTERBERG, H. (1918). *Business psychology*. Chicago: La Salle Extension University.
- MUSCIO, B. (1919). *Lectures on industrial psychology*. Londen: George Routledge and Sons.
- MYERS, C.S. (1926). *Industrial psychology in Great Britain*. Londen: Jonathan Cape.
- ORPEN, C. (1977). Current trends in industrial and organizational psychology. *Psychologia Africana*, 17, 117-134.
- RÄDEL, F.E. & REYNDERS, H.J.J. (Reds.) (1971). *Inleiding tot die Bedryfseconomie*. Pretoria: Van Schaik.
- RADNITZKY, G. (1970). *Contemporary schools of metascience*. Stockholm: Scandinavian University Books.
- RAUBENHEIMER, I. VAN W. (1964). *Die plek van Bedryfsielkunde in die nywerheid* (Monografie 23). Pretoria: Sielkundige Instituut van die Republiek van Suid-Afrika.
- ROBBERS, S.J. (1954). Analogie der grondbegrippen in de wetenschappen de wijsbegeerte en de theologie. *Studia Catholica*, 29, 279-293.
- RYAN, T.A. & SMITH, P.C. (1954). *Principles of industrial psychology*. New York: Ronald Press.
- SCHEIN, E.H. (1967). *Organisatiepsychologie*. Utrecht: Marka.
- SIEGEL, L. (1969). *Industrial psychology*. Homewood: R.D. Irwin.
- SMITH, H.C. (1955). *Psychology of industrial behaviour*. New York: McGraw-Hill.

- Smith, H.C. & WAKELEY, J.H. (1972). *Psychology of industrial behaviour*. New York: McGraw-Hill.
- SMITH, M. (1943). *An introduction to industrial psychology*. Londen: Cassell.
- SPIER, J.M. (1972). *Oriëntering in die Christelike Wysbegeerte*. Bloemfontein: Sacum.
- STOKER, H.G. (1969). *Beginsels en metodes in die wetenskap*. Johannesburg: Boekhandel De Jong.
- STRAUSS, D.F.M. (1967). Wysbegeerte en vakwetenskap. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap*, 3, 7-19.
- STRAUSS, D.F.M. (1979). *Die teoretiese komponent in die navorsingstaak* (Voordrag, Inter-instituut simposium). Bloemfontein, 29 Maart.
- TIFFIN, J. (1942). *Industrial psychology*. New York: Prentice-Hall.
- TIFFIN, J. & McCORMICK, E.J. (1965). *Industrial psychology*. Londen: George Allen and Unwin.
- TROOST, A. (1958). *Casuïstiek en situasie-etiek*. Utrecht: Libertas.
- VALLANCE, J.R. (1972). Social science and social policy: a moral methodology in a matrix of values. *American Psychologist*, 27, 107-113.
- VANDAMME, F.J. (1975). *Ekonomie en wetenschapsfilosofie*. Kapellen: De Sikkell.
- VANDER GOOT, M. (1982) *Inquiry and context* (Seminaar oor die gedragswetenskappe). Toronto: Institute for Christian Studies, Februarie.
- VAN DER WALT, J.L. (1977). *Wetenskapsidee en opvoedkunde*. Ongepub. D. Educt-verhandeling. Potchefstroom: P.U. vir C.H.O.
- VAN KRAAM, A. (1958). Assumptions in psychology. *Journal of Individual Psychology*, 14, 22-48.
- VAN KRAAM, A. (1969). *Existential foundations of psychology*. New York: Doubleday.
- VAN LAER, P.H. (1963). *The philosophy of science (Vol 1)*. Pittsburgh: Duquesne University Press.
- VAN RIESSEN, IR. H. (1973). Science between presuppositions and decisions. *Philosophia Reformata*, 38, 114-126.
- VELDSMAN, T.H. (1979). "Arbeid" as 'n grondbegrip in die Bedryfspsigologie. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 19, 173-189.
- VELDSMAN, T.H. (1984). *Die Bedryfsielkunde – 'n vakfilosofiese beskouing*. Ongepub. D. Com-verhandeling. Johannesburg: Randse Afrikaanse Universiteit.
- VITELES, M.S. (1962). *Industrial psychology*. New York: W.W. Norton.
- VLOK, A. (1969). *Perspektiewe in Bedryfsielkunde* (Mededelings van die Universiteit van Suid-Afrika A. 46). Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.
- WISDOM, J.O. (1972). Scientific theory: empirical content, embedded ontology and Weltanschauung. *Philosophy and Phenomenological Research*, 33, 62-77.